

HÉJJ ANDREAS

„Elvont tarisznyások” és „beképzelt magolósok”

– avagy hogyan látják egymást a PTE egyes karainak hallgatói?

A szociálpszichológiában ismert jelenség, hogy az egyes csoportok határozott véleményeket alkotnak nem csupán saját magukról, de azokról a társ csoportokról is, akikkel többé-kevésbé laza kapcsolatban állnak. Az sem ismeretlen, hogy a saját negatív tulajdonságunkat szívesen vetítjük a „szomszéd” csoportba. A bajor-osztrák vagy a magyar-román határ mentén élő népek ugyanazokat a vicceket mesélik el, ahol az ilyen, a maguk számára kevésbé hízelgő tulajdonságokon jól szórakoznak, amikor azt a szomszédnál kipellengérezik (Hejj, 2001). Vajon találkozunk-e ezzel a jelenséggel egy olyan magas képzettségű és a társadalmi felelősségviselésre elhivatott csoportnál, mint az egyetemi hallgatók?

A 2007. őszi félévében a PTE FEEK *Véleménykutatás – kísérleti pszichológiai gyakorlat* keretében megvizsgáltuk, hogyan látják egymást az egyetem egyes karainak hallgatói. A kísérlet vezetői (KV) a gyakorlat résztvevői voltak, férfiak és nők. A vizsgálaton 84 kísérleti személy (KSZ) vett részt, karonként hét férfi és hét nő. Miután a KV egy-egy KSZ-nek elmagyarázta a kísérlet menetét, a KSZ két feladatot kapott. Először sorolja fel azokat a tulajdonságokat, amik az ő véleménye szerint egy adott kar hallgatójára jellemzőek. Ha ezeket a tulajdonságokat a KSZ a számára biztosított lapra felírta, a KV megkérte, osztályozza minden egyes általa megnevezett tulajdonságot a szerint, hogy ő maga azt mennyire tekinti pozitívnak (5), illetve negatívnak (1).

Szemben a véleménykutatás „megszokott” kérdőíves módszereivel, azért esett a választás a szabad felsorolásra, mert így maguk a KSZ-ek tudták megmutatni, hogy melyek a számukra jelentős tulajdonságok, s nem önkik kellett a kutatás vezetőjének előítélet-rendszeréhez alkalmazkodniuk. Ez a kutatási módszer ismeretelméletileg a fogalom jelentésének behaviorista paradigmáját követi, miszerint egy fogalom értelmét nem a szótár vagy a lexikon határozza meg, hanem mindazok az ingerválaszok (ez esetben verbális reakciók), amiket ez a fogalom az azt hallók egy csoportjából kivált (Marx, 1984). Az így kapott asszociációk mind mennyiségileg, mind pedig minőségileg kiértékelhetők (Hejj, 1997).

A KSZ-ek összesen 1908 tulajdonságot soroltak föl. Mivel karonként ugyan anynyi KSZ vett részt, (s ezen belül a nemek aránya is egyenlő volt), az 1. táblázat úgy értelmezhető, hogy a hallgatóságnak a legtöbb fogalma a jogászhallgatókról van, a legkevesebb a FEEK-esekről. Ez utóbbi eredmény azért nem meglepő, hisz a FEEK a PTE legfiatalabb kara.

1. táblázat: Hány tulajdonság jut a hallgatók eszébe az egyes karok hallgatóiról

ÁJK	BTK	ÁOK	PMMK	KTK	FEEK	Összesen
333	326	324	320	312	293	1908

Mivel ez a négyjegyű elemet tartalmazó lista teljességgel áttekinthetetlen lenne, vizsgáljuk meg, mik azok a leggyakrabban megnevezett tulajdonságok, amikkel a hallgatók az egyes karokat jellemzik. A nemzetközi gyakorlatnak megfelelően (Marx, 1984; Marx & Hejj, 1989) az egyedi hangulati elemek kiszűrése érdekében a 10%-kritériumot alkalmazzuk, vagyis az áttekintés és az azt követő tartalomelemzés (vö. Szalay & Deese, 1978) során azokkal a tulajdonságokkal foglalkozunk, amiket a megkérdezettek legalább 10%-a megnevezett (2–6. táblázat).

2. táblázat: A PTE egyes karainak hallgatóira vélelmezett legjellegzetesebb tulajdonságok százalékos gyakorisága (olyan tulajdonságok, amelyben a megkérdezettek legalább 10%-a egyetért)

ÁJK	ÁOK	BTK	FEEK	KTK	PMMK
beképzelt (61)	szorgalmas (75)	elvont (71)	bulizós (46)	bulizós (50)	bulizós (61)
magolós (61)	okos (71)	olvasott (50)	szorgalmas (36)	okos (39)	alkoholista (50)
szorgalmas (43)	beképzelt (33)	bulizós (46)	laza (33)	szorgalmas (39)	szorgalmas (46)
bulizós (33)	precíz (33)	barátkozós (33)	lusta (28)	beképzelt (33)	kreatív (33)
nagyképű (33)	tanulós (33)	lusta (28)	jó fej (25)	nagyképű (25)	okos (28)
okos (33)	kitartó (28)	laza (25)	nyitott (21)	stréber (21)	iszákos (25)
intelligens (21)	segítőképz (25)	nyitott (25)	segítőképz (21)	kockafejű (18)	elvont (25)
stréber (21)	intelligens (21)	szorgalmas (25)	intelligens (18)	logikus (18)	beképzelt (21)
elegáns (18)	alkoholista (18)	tarisznás (25)	kommunikatív (18)	nem tanul (18)	igénytelen (18)
okoskodó (18)	elfoglalt (18)	alternatív (21)	okos (18)	penzcentrikus (18)	kockafejű (18)
öntelt (18)	értelmes (18)	kreatív (21)	link (15)	céltudatos (15)	laza (18)
sznob (18)	magolós (18)	szétszórt (21)	barátságos (10)	jó fej (15)	lusta (18)
céltudatos (15)	öntelt (18)	igénytelen (18)	buta (10)	kreatív (15)	precíz (18)
elvont (15)	barátságos (15)	művészlélek (18)	büfészakos (10)	számítógépbuzi (18)	számítógépbuzi (18)
kedves (15)	bulizós (15)	alkoholista (15)	céltudatos (10)	alkoholista (10)	céltudatos (15)
tanulós (15)	gazdag (15)	céltalan (15)	csapatjátékos (10)	anyagias (10)	értelmes (15)
alkoholista (10)	művelt (15)	intelligens (15)	jó fej (15)	átlagos (10)	logikus (15)
ambiciózus (10)	nagyképű (15)	okos (15)	okos (15)	barátságos (10)	nagyképű (15)
bunkó (10)	tiürelmes (15)	elvárásolt (10)	kedves (10)	elvont (10)	barátságos (10)
egoista (10)	drogos (10)	furcsa (10)	könnyen diplomázik (10)	gyakorlatias (10)	buta (10)
értelmes (10)	elvont (10)	hanyag (10)	közvetlen (10)	határozott (10)	fiú (10)
humán beállítottságú (10)	kreatív (10)	humán beállított. (10)	kreatív (10)	intelligens (10)	gyakorlatias (10)
kitartó (10)	szadista (10)	iszákos (10)	lógós (10)	lenézős (10)	jó fej (10)
kommunikatív (10)	szép (10)	különc (10)	nem tanul semmit (10)	lusta (10)	különc (10)
kreatív (10)	unalmas (10)	művelt (10)	okoskodó (10)	magolós (10)	lógós (10)
művelt (10)		okoskodó (10)		matekzseni (10)	műsz. érdeklődésű (10)
szép (10)				okoskodó (10)	műszaki zseni (10)
				reál beállított. (10)	művészlélek (10)
				sznob (10)	önálló ötletek (10)
					ügyes (10)

Jól látható, hogy a hallgatók demokratikus többsége egyetért azokban az előítéletekben, amelyekkel az egyes karokat megnevezik. A karokra adott *primér-válaszok* (leggyakoribb tulajdonságok) szerint az orvostanhallgatók szorgalmasak, a bölcsé-

szek elvontak, a jogászok beképzettek, míg a mérnökök, a közgazdászok és a FEEK-esek bulizósak.

A jobb áttekinthetőség miatt vizsgáljuk meg a karok „jellemzéseit” a tartalom-elemzés módszerével. Hogyan látják az egyes karok vélt értelmét, szorgalmát, és egyéb pozitív illetve negatív tulajdonságait?

3. táblázat: A PTE karok hallgatóinak vélt értelméről
(olyan tulajdonságok, amelyben a megkérdezettek legalább 10%-a egyetért)

ÁJK	ÁOK	BTK	FEEK	KTK	PMMK
okos (33) intelligens (21) értelmes (10) művelt (10)	okos (71) intelligens (21) értelmes (18) művelt (15)	olvasott (50) intelligens (15) okos (15) művelt (10)	intelligens (18) okos (18) buta (10)	okos (39) logikus (18) nem tanul (18) intelligens (10) matekzseni (10)	okos (28) értelmes (15) logikus (15) buta (10) műszaki zseni (10) önálló ötletek (10)

A legokosabbnak a medikusokat tartják (71%). Második helyen állnak a közgazdászok (39%), akiket sorra követnek a jogászok (33%), a mérnökök (28%) és az andragógusok (18%). A sort a bölcsészek zárják (15%), jóllehet nem képezi vita tárgyát, hogy ők a legolvasottabbak. Ezenkívül kiemelik, hogy a közgazdászok és a mérnökök logikusak és matek- illetve műszaki zsenik. Műveltnek az orvosokat, a jogászokat és a bölcsészeket tartják.

4. táblázat: A PTE karok hallgatóinak vélt szorgalmáról
(olyan tulajdonságok, amelyben a megkérdezettek legalább 10%-a egyetért)

ÁJK	ÁOK	BTK	FEEK	KTK	PMMK
magolós (61) szorgalmas (43) stréber (21) céltudatos (15) ambiciózus (10) kitartó (10)	szorgalmas (75) tanulós (33) kitartó (28) magolós (18)	lusta (28) szorgalmas (25) céltalan (15) hanyag (10)	szorgalmas (36) lusta (28) céltudatos (10) lógós (10) nem tanul semmit (10)	szorgalmas (39) stréber (21) nem tanul (18) céltudatos (15) lusta (10) magolós (10)	szorgalmas (46) lusta (18) céltudatos (15) lógós (10)

Szorgalom tekintetében kimagasló az orvosok megítélése (75%). Második helyen a mérnökök állnak (46%). A jogászok követik őket (43%), jóllehet azokat inkább magolósként jellemzik (61%). A szorgalmasok sorát a közgazdászok folytatják (39%), majd az andragógusok következnek. Az utolsó helyre a bölcsészeket utalják (25%), akikre gyakrabban alkalmazzák a lusta jelzőt (28%). Ebben megegyezik az andragógusok megítélése, akikről 10% úgy véli, hogy lógósok is. A mérnökökkel kapcsolatban is felmerül, hogy lusták (18%) és lógósok (10%). A közgazdászokat 10% tartja lustának, míg ezek a jelzők az orvosokkal és a jogászokkal kapcsolatban fel sem merülnek.

Itt az egyik legjellegzetesebb megjelölés, hogy mennyire tartják az egyes karok hallgatóit bulizósnak. Első helyen a mérnökök állnak (61%), majd a közgazdászok (50%) a FEEK-esek és a bölcsészek (46%). Az utolsó előtti helyen a jogászok állnak

(33%), és a szorgalom-sorrend fordítottjaként csupán 15% tartja az orvostanhallgatókat bulizósnak. Az orvosok jellemzéséhez tartozik, hogy precízek, segítőkészek, barátságosak és türelmesek. Jó fejség tekintetében a FEEK-esek vezetnek (25%), de a KTK-sok és a BTK-sok is jó fejek (15%), sőt még a mérnökök is (10%). Utóbbiak jó tulajdonságaihoz tartozik, hogy kreatívak, önálló ötletekkel rendelkeznek, ügyesek, gyakorlatiasak, precízek és egyben barátságosak és lazák is, még ha csak 10% véleménye szerint is. A jogászok kedves, humán beállítottságú, kommunikatív emberek, akik szépek és elegánsak. Az andragógusok jó tulajdonságai, hogy laza, nyitott, közvetlen, kedves, barátságos és kommunikatív csapatjátékosnak tartják őket. Hasonló jó tulajdonságokkal jellemzik a bölcsészeket is, akikre az is jellemző, hogy művészléleknek vélik.

5. táblázat: A PTE karok hallgatóinak legjellegzetesebb vélt egyéb pozitív tulajdonságai (amelyben a megkérdezettek legalább 10%-a egyetért)

ÁJK	ÁOK	BTK	FEEK	KTK	PMMK
bulizós (33)	precíz (33)	bulizós (46)	bulizós (46)	bulizós (50)	bulizós (61)
elegáns (18)	segítőkész (25)	barátkozós (33)	laza (33)	jó fej (15)	kreatív (33)
kedves (15)	barátságos (15)	laza (25)	jó fej (25)	kreatív (15)	laza (18)
humán beállított. (10)	nyitott (25)	nyitott (25)	nyitott (21)	laza (15)	precíz (18)
kommunikatív (10)	kreatív (21)	kreatív (21)	segítőkész (21)	barátságos (10)	barátságos (10)
kreatív (10)	bulizós (15)	művészlélek (18)	kommunikatív (18)	gyakorlatias (10)	fiú (10)
szép (10)	gazdag (15)	(18)	barátságos (10)	határozott (10)	gyakorlatias (10)
	türelmes (15)	jó fej (15)	csapatjátékos (10)	reál (10)	jó fej (10)
	kreatív (10)	humán beállított. (10)	kedves (10)	beállított. (10)	műsz. érdeklődésű (10)
	szép (10)		közvetlen (10)		művészlélek (10)
			kreatív (10)		önálló ötletek (10)
					ügyes (10)

A negatív tulajdonságok közül kiemelkedő helyet foglal el a beképzeltség és az alkoholizmus.

Különösen beképzeltnek tartják a jogászokat (61%), akiket a közgazdászok és az orvosok követnek (33%), majd a mérnökök (21%). A FEEK-eseket és a BTK-sokat nem tartják beképzeltnek.

Ami az alkoholizmust illeti, nagy tekintélyt élveznek a mérnökök (50%), szemben a többi karok hallgatóival, akiket csupán 10-18% nevez alkoholistáknak. Az orvosok vélt negatív tulajdonságai között a beképzelt-öntelt-nagyképű karrieristákon túl az elfoglalt unalmas szadista is megjelenik. Ez erősen eltér a bölcsészek megítélésétől, akik inkább elvont, elvárásolt, furcsa tarisznyás alternatív különcök, hanyag, céltalan és igénytelen alternatívák. A FEEK-esek lusta lógós link büfészakosok, akik nem tanulnak semmit és könnyen diplomáznak. A jogászok beképzelt nagyképű öntelt egoista sznobok. Hasonlóan jellemzik a közgazdászok negatív oldalát is: beképzelt nagyképű lenézős kockafejű okoskodók, akik anyagias és pénzcentrikus stréber sznobok.

6. táblázat: A PTE karok hallgatóinak legjellegzetesebb vélt egyéb negatív tulajdonságai (amelyben a megkérdezettek legalább 10%-a egyetért)

ÁJK	ÁOK	BTK	FEEK	KTK	PMMK
beképzelt (61)	beképzelt (33)	elvont (71)	lusta (28)	beképzelt (33)	alkoholista (50)
nagyképű (33)	alkoholista (18)	lusta (28)	link (15)	nagyképű (25)	iszákos (25)
stréber (21)	elfoglalt (18)	tarisznyás (25)	büfészakos (10)	stréber (21)	elvont (25)
okoskodó (18)	igénytelen (18)	alternatív (21)	könnyen diplomázik (10)	kockafejű (18)	beképzelt (21)
öntelt (18)	igénytelen (18)	szétszórt (21)	lógós (10)	nem tanul (18)	igénytelen (18)
sznob (18)	igénytelen (18)	igénytelen (18)	nem tanul semmit (10)	pénzcentrikus (18)	kockafejű (18)
elvont (15)	igénytelen (18)	alkoholista (15)		alkoholista (10)	lusta (18)
alkoholista (10)	nagyképű (15)	céltalan (15)		anyagias (10)	számítógépbuzi (18)
bunkó (10)	drogos (10)	elvárásolt (10)		átlagos (10)	nagyképű (15)
egoista (10)	elvont (10)	furcsa (10)		elvont (10)	különc (10)
	karrierista (10)	hanyag (10)		lenézős (10)	lógós (10)
	szadista (10)	iszákos (10)		lusta (10)	
	unalmas (10)	különc (10)		okoskodó (10)	
	okoskodó (10)	okoskodó (10)		sznob (10)	

A kísérlet második feladatául a hallgatók iskolai osztályzatokat adtak a saját maguk által leírt tulajdonságokra, hogy azokat mennyire tartják pozitívnak (Hejj, 1995). Ezekből számítottuk ki azt a számtani középértéket, ahogy egy-egy kar hallgatói mint kísérleti személyek (a 7. táblázat sorai) egy-egy kar hallgatóit értékelik (a táblázat oszlopai). Így a 7. táblázat ezeket a középértékeket és a legelső sorban az adott kar összesített értékelését tartalmazza. A tényleges értékek középértéke 3,39. Ez azt jelenti, hogy a karokat inkább pozitívan, mint negatívan értékelték (semleges értékelés 3-as középértékhez vezetett volna). A középértékek szórása (0,34) lehetővé teszi annak meghatározását, hogy a fenti középértéktől mennyire kell eltérnie egy tényleges értéknek, hogy statisztikai értelemben jelentősnek tartjuk ($\alpha = 0,05$), vagyis hogy azt mondjuk, eléggé valószínűtlen, hogy az ilyen erős eltérés véletlenül jött létre. Célszerű feltételezni, hogy egy ilyen adat valóban tartalmában jelentősen eltér az összes többitől. Ez a 2,9-nél kisebb, illetve a 4,0-nál nagyobb középértékekre érvényes. A negatív oldalon az orvostanhallgatók igen gyengén értékelik a mérnök-hallgatók vélt tulajdonságait (2,84), akik viszont a jogászokat nem tartják túl sokra (2,88). A bevezetőben említett szomszédokhoz hasonlóan a bölcsészek véleménye a FEEK-ről sem mondható hízelgőnek (2,82). Pozitív oldalon feltűnik, hogy a mérnökök önértékelésével nincs hiba (4,01); és, hogy a FEEK-esek is jól érzik magukat a saját bőrükben (4,17). Ez utóbbi az egész táblázat legmagasabb értéke, ami azt bizonyítja, hogy a legfiatalabb kar megtalálta a saját identitását.

A 7. táblázat abszolút értékeinek rangsorát a 8. táblázat tartalmazza. Vizsgáljuk meg először az egyes karok önértékelését, vagyis a táblázat átlóját. Egy kivétellel valamennyi kar saját magát értékeli a legpozitívabban. Ezt a jelenséget jól ismerjük a szociálpszichológiából: a saját csoport az a viszonyítási alap, amihez a többiek mérjük. Annál meglepőbb, hogy a bölcsészek saját megítélésük szerint a 4. helyen végeznek, vagyis, hogy az orvosokat, a jogászokat és a mérnököket pozitívabban ítélik meg, mint saját magukat. A saját csoport leértékelése az idegenekkel szemben nem problémamentes, mert úgy a többiek sem fogják megbecsülni. Így a bölcsészek legjobb helyezése a többiekénél a 3. hely, kétszer érnek el 4. helyezést, kétszer 5.-et

(a mérnöktől és az andragógusoktól) és még egy utolsó helyet is kapnak (a jogászoktól). A legjobban az orvoskar „ívelt”, három 1. helyezéssel.

7. táblázat: *Hogyan értékeli a PTE egyes karainak hallgatói (sorok) a saját és a többi kar hallgatóit (oszlopok)*

Középérték: 3,39 Szórás: 0,34 Extrémértékek ($p < 5\%$, *kiemelten jelölve*): $x < 2,9$ és $x > 4,0$

	ÁJK	ÁOK	BTK	FEEK	KTK	PMMK
ÁJK	3,93	3,63	3,14	3,29	3,86	3,51
ÁOK	3,06	3,38	3,18	3,10	3,24	2,84
BTK	3,32	3,50	3,29	2,82	3,06	3,33
FEEK	3,63	3,43	3,30	4,17	3,36	3,19
KTK	3,34	3,95	3,51	3,53	3,95	2,95
PMMK	2,88	3,42	3,05	3,70	3,16	4,01
átlag	3,36	3,55	3,25	3,44	3,44	3,30

8. táblázat: *Így rangsorolják egymást a karok*

	ÁJK	ÁOK	BTK	FEEK	KTK	PMMK
ÁJK	1	3	6	5	2	4
ÁOK	5	1	3	4	2	6
BTK	3	1	4	6	5	2
FEEK	2	3	5	1	4	6
KTK	5	1	4	3	1	6
PMMK	6	3	5	2	4	1

A karok összesített rangsorát, a 7. táblázat utolsó sorából eredően, a 9. táblázat mutatja be. Nem meglepő, hogy a háromszor első helyezett orvoskar a legpozitívabban értékelt. Második helyen, fej-fej mellett két kar végzett: a FEEK és a KTK. A negyedik helyre a jogászok, az ötödikre a mérnökkar került. A sereghajtó az a bölcsészkar, „aki” saját magát a már említetten rendhagyó módon leértékelté.

9. táblázat: *A karok összesített rangsora*

helyezés	kar	átlagos értékelés
1.	ÁOK	3,55
2.	FEEK	3,44
2.	KTK	3,44
4.	ÁJK	3,36
5.	PMMK	3,30
6.	BTK	3,25

Természetes, hogy az itt közölt adatok csupán egy pillanatfelvételt mutatnak be. A fenti kutatásnak nem lehetett célja a karok hallgatóinak tényleges tulajdonságait feltárni. A lényegesen szerényebb célkitűzés csupán azon előítéletek megismerésére irányult, amivel az egyes karok hallgatói egyetemi éveik során szembenéznek. Az érintettek szabad döntése, hogy élnek-e az itt nyilvánosságra hozott előítéletekből

következő támpontokkal egy nyíltabb és szeretetteljesebb interdiszciplináris egyetemi közösség kialakításának érdekében.

Felhasznált irodalom

- Hejj, A. (1997). Empirische Methoden zur Erfassung der Schulkultur. In Seibert, N. (Ed.), *Anspruch Schulkultur. Interdisziplinäre Darstellung eines neuzeitlichen schulpädagogischen Begriffs*. (pp. 97-118). Bad Heilbrunn: Klinkhardt.
- Hejj, A. (1995). Die Zukunftsperspektive von Jugendlichen und jungen Erwachsenen. *Pädagogische Welt*, 49, 570-574.
- Hejj, A. (2001). Der Bedeutungswandel des deutschen Michel. In: M. Liedtke (Hrsg.) *Kulturwandel*. (S. 304-328). Graz: Austria Medien Service.
- Marx, W. (1984). Das Konzept der assoziativen Bedeutung. In A. v. Eye & W. Marx (Hrsg.), *Semantische Dimensionen* (S. 73-81). Göttingen: Hogrefe.
- Marx, W. & Hejj, A. (1989). *Subjektive Strukturen*. Göttingen: Hogrefe.
- Szalay, L. & Deese, J. (1978). Subjective meaning and culture. An assessment through word associations. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.

